

De mariene mollusken van Ameland

A.W. LACOURT

p/a Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden

In september 1972 organiseerde de Nederlandse Malacologische Vereniging een excursie naar Ameland met het doel een overzicht samen te stellen van de mariene mollusken van dat eiland o.a. ter vergelijking met eerder gemaakte lijsten van Texel, Vlieland en Terschelling. Deze excursie leverde een veertigtal soorten op. De lijst is aangevuld met de gegevens die de schrijver verkreeg van zijn in september 1935 naar Ameland ondernomen excursie en met opgaven van een jeugdig verzamelaar, B. Holthof; een en ander is aangevuld met opgaven uit de literatuur.

De oudst bekende malacologische gegevens van Nederland met uitzondering van Zeeland dateren van Maitland (1854). Het is mij niet gelukt te vinden wanneer van Ameland de eerste opgaven beschikbaar zijn gekomen, doch het jaar 1854 kan als richtdatum genomen worden. Van Regteren Altena (1937) publiceerde het resultaat van zijn samenvattend onderzoek naar de Nederlandse mariene mollusken; zijn opgaven lopen tot 1937, maar de gegevens van de schrijver van 1935 zijn daarin echter niet opgenomen. Van Benthem Jutting (1933, 1943, 1947; 1936 — met Engel) heeft na jarenlang werk eveneens samenvattingen gegeven en noemt een aantal soorten van Ameland. De gegevens van de "Filiaal-collectie" in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie (Lucas, 1956), die vanaf ongeveer 1940 dateren, bevatten een reeks van soorten van Ameland. Daarnaast vindt men nog opgaven voor dat eiland bij Kaas & ten Broek (1942) en Entrop (1966). Een aantal opgaven zal dubbel zijn door het gedeeltelijk samenvallen van de waarnemingsperio-

den, doch het is de schrijver gebleken dat niet alle publicaties gelijk-luidend zijn. Het is trouwens nuttig dat eerder verkregen resultaten van andere zijde bevestigd worden. De recente gegevens van Holthof (1972 en schriftelijke mededelingen) zijn tenslotte een zeer welkome aanvulling. Om de zaak af te ronden werden de kaarten van het Mollusken-Comité te Amsterdam gecontroleerd op opgaven voor Ameland.

Uit de aldus verkregen opgaven laat zich enige continuïteit in het voorkomen van een aantal soorten gedurende de laatste decennïën vaststellen. In de soortenlijst zijn deze aangeduid met een *. Op een totaal van 100 soorten zijn dat er 41.

Het materiaal van de excursie van 1972 kan meer gedetailleerd naar vindplaats opgegeven worden: westelijk deel van het eiland, het Oerd (oostelijk deel van het eiland) en het wad. Ook Holthof geeft gedetailleerde vindplaatsen. Door de andere bronnen wordt alleen de naam van het eiland genoemd en is verdere indeling niet mogelijk. Van een aantal soorten, de meest algemene, geeft Van Regteren Altena (1937) de vindplaatsen als "langs de gehele kust aanspoelend", doch ik heb niet de vrijheid kunnen vinden deze soorten toch voor Ameland op te nemen. Zonder exacte vermelding bestaat hierover geen zekerheid. De vindplaatsaanduidingen zijn vanzelfsprekend. Op het westelijk deel van de Noordzeekust van het eiland is tijdens de excursie van 1972 over het algemeen weinig gevonden. De meeste vondsten komen van het oostelijk deel, het Oerd; daar werden ook in 1935 de meeste soorten aangetroffen. De vindplaats "wad" heeft betrekking op de zuidelijke waddenkust waar vooral op het oostelijk deel en minder op het midden-gedeelte verzameld werd. Op het oostelijk deel schraapte de schrijver het gruis van één vierkante dm bodem bijeen en vond in dit gruis *Hydrobia stagnorum*, *Peringia ulvae*, *Assiminea grayana*, *Rissostomia membranacea* en *Retusa obtusa*.

In de lijst van de mariene mollusken van Ameland zijn de gegevens in twaalf kolommen gepresenteerd. De cijfers verwijzen naar opgaven afkomstig van: 1 - Lacourt excursie 1935, 2 - Van Regteren Altena (1937), 3 - Kaas & ten Broek (1942), 4 - Van Benthem Jutting (1933, 1943; 1936 - met Engel), 5 - Van Benthem Jutting (1947), 6 - Lucas (1956), 7 - Entrop (1966), 8 - Holthof (1972 en schriftelijke mededelingen), 9 - Mollusken-Comité, 10 - Excursie 1972, west, 11 - Idem, Oerd, 12 - Idem, wad. Voor opmerkingen bij de soorten is dezelfde nummercode gebruikt. De nomenclatuur van de werken van Nordsieck (1968, 1969, 1972) is zo consequent mogelijk gevolgd; in veel gevallen zijn daardoor de namen anders dan in de oorspronkelijke opgaven.

| | | | | | | | | | | | | |
|--|---|---|---|---|---|---|---|---|---|----|----|----|
| <i>Lepidochitona cinereus</i> (L.) (2 en 9: wad) | - | 2 | - | - | 5 | - | - | - | 9 | - | - | - |
| <i>Patella vulgata</i> L. | - | - | - | - | - | 6 | - | - | 9 | - | - | - |
| <i>Gibbula magus</i> (L.) | - | - | - | - | - | 6 | 7 | - | 9 | - | - | - |
| <i>G. tumida</i> (Mont.) | - | - | - | - | - | 6 | 7 | - | 9 | - | - | - |
| <i>G. cineraria</i> (L.) | - | - | - | - | - | 6 | 7 | - | 9 | - | - | - |
| <i>Jujubinus striatus</i> (L.) | - | - | - | - | - | 6 | - | - | 9 | - | - | - |
| <i>Lacuna puteolus</i> (Turt.) | - | - | - | - | - | 6 | 7 | - | 9 | - | - | - |
| <i>L. vincta</i> (Mont.) | - | - | - | - | - | 6 | - | - | 9 | - | - | - |
| <i>Littorina obtusata</i> (L.) (8: Ballum, vrij algemeen) | - | 2 | - | - | 5 | - | - | 8 | 9 | - | - | - |
| * <i>L. littorea</i> (L.) (8: overal algemeen) | - | - | - | - | 5 | - | - | 8 | 9 | 10 | - | 12 |
| <i>L. saxatilis</i> (Oliv.) (8: Ballum) | - | - | - | - | 5 | - | - | 8 | 9 | - | - | - |
| <i>Hydrobia stagnorum</i> (Gmel.) | - | - | - | - | - | - | - | - | 9 | - | - | 12 |
| * <i>Peringia ulvae</i> (Penn.) (8: zeer algemeen op wad, ook levend) | - | - | - | - | 5 | - | - | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 |
| <i>Setia semistriata</i> (Mont.) | - | - | - | - | - | 6 | 7 | - | 9 | - | - | - |
| <i>Onoba aculea</i> (Gould) | - | - | - | - | - | 6 | - | - | - | - | - | - |
| <i>Turboella inconspicua</i> (Alder) | - | - | - | - | - | 6 | - | - | 9 | - | - | - |
| * <i>Rissostomia membranacea</i> (Ads.) | 1 | 2 | - | - | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | - | - | 12 |
| <i>Assiminea grayana</i> Flem. (12: wad-oost) | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 12 |
| <i>Tornus subcarinatus</i> (Mont.) | - | 2 | - | - | 5 | - | - | - | 9 | - | - | - |
| * <i>Turritella communis</i> Risso | - | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | - | - | - | 10 | 11 | 12 |
| <i>Bittium reticulatum</i> (Da C.) (8: fossiel) | - | 2 | - | - | - | - | - | 8 | - | - | - | - |
| <i>Clatrus clatrus</i> (L.) (8: vrij algemeen) | - | - | - | - | 5 | - | - | 8 | - | - | - | - |
| * <i>Epitonium turtonae</i> (Turt.) | - | 2 | 3 | 4 | 5 | - | - | 8 | 9 | - | - | - |
| <i>Crepidula fornicata</i> (L.) (8: weinig) | - | - | - | - | - | - | - | 8 | 9 | - | - | - |
| <i>Aporrhais pespelecani</i> (L.) (8: coll. Land) | - | 2 | 3 | 4 | 5 | - | 7 | 8 | 9 | - | - | - |
| <i>Trivia europaea</i> (Mont.) | - | - | - | - | - | - | - | 8 | - | - | - | - |
| * <i>Lunatia catena</i> (Da C.) (8: algemeen) | - | - | - | - | - | - | - | 8 | 9 | - | 11 | 12 |
| * <i>L. alderi</i> (Forb.) (8: veel gevonden) | - | - | - | - | - | 6 | - | 8 | 9 | 10 | - | 12 |
| <i>Nucella lapillus</i> (L.) | - | 2 | - | - | 5 | - | - | - | 9 | - | - | - |
| <i>Neptunea antiqua</i> (L.) | - | 2 | - | - | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | - | - | - |
| * <i>Buccinum undatum</i> L. (ad., juv., eikapsel, met heremietkreeft; 8: algemeen) | 1 | - | - | - | 5 | 6 | - | 8 | 9 | - | 11 | 12 |
| <i>B. undatum</i> var. <i>flexuosa</i> Jeffr. | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 11 | - |
| <i>Hinia reticulata</i> (L.) | - | 2 | - | - | 5 | - | - | - | 9 | - | - | 12 |
| <i>H. incrassata</i> (Ström) (8: zeldzaam) | - | - | - | - | - | - | - | 8 | - | - | - | - |
| * <i>Oenopota turricula</i> (Mont.) | - | 2 | - | - | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | - | 11 | 12 |
| * <i>Acteon tornatilis</i> (L.) | - | 2 | 3 | 4 | 5 | - | - | 8 | 9 | - | - | - |
| * <i>Philine quadripartita</i> Asc. | - | 2 | 3 | 4 | 5 | - | - | 8 | 9 | - | - | - |
| * <i>Retusa obrusa</i> (Mont.) | - | 2 | - | 4 | 5 | - | - | - | 9 | - | 11 | 12 |

| | |
|---|-------------------------|
| <i>S. orbigniana</i> Fér. (schelpen) | - 2 - - - - - - - - - - |
| <i>S. officinalis</i> L. (schelpen, juv.) | - - - - - - - - - 11 12 |
| <i>Loligo vulgaris</i> Lam. (eieren, 2: deze soort?) | - 2 - - - - - 9? - - - |

LITTERATUUR

- ALTENA, C.O. VAN REGTEREN, 1937. Bijdrage tot de kennis der fossiele, subfossiele en recente mollusken, die op de Nederlandsche stranden aanspoelen, en hunner verspreiding. — Diss. Amsterdam en Nwe Verh. Bat. Gen. Rotterdam (2) 10 (3): I-XII, 1-184.
- BENTHEM JUTTING, T. (= W.S.S.) VAN, 1933. Mollusca (I) A. Gastropoda Prosobranchia et Pulmonata. — Fauna van Nederland 7: 1-387. Leiden.
- , 1943. Mollusca (I) C. Lamellibranchia. — Fauna van Nederland 12: 1-477. Leiden.
- , 1947. Lijst van gemeenten als vindplaatsen van Nederlandsche mollusken. — Basteria 11: 54-86.
- , & H. ENGEL, 1936. Mollusca (I) B. Gastropoda Opisthobranchia; Amphineura et Scaphopoda. — Fauna van Nederland 8: 1-106. Leiden.
- ENTROP, B., 1966. Schelpen vinden en herkennen, 2e dr.: 1-320. Zutphen.
- HOLTHOF, B., 1972. Mariene mollusken van Ameland. — Veld en Vitrine, Leeuwarden 46: 301-303.
- KAAS, P., & A.N.Ch. TEN BROEK, 1942. Nederlandse zeemollusken: 1-232. Amsterdam.
- LUCAS, J.A.W., 1956. Mededelingen uit het Filiaal. — Basteria 20: 18-41.
- MAITLAND, R.T., 1854. Week- en schelpdieren in Nederland waargenomen. — Bouwstoffen Fauna van Nederland 2: 75-88. Leiden.
- NORDSIECK, F., 1968. Die europäischen Meeres-Gehäuseschnecken (Prosobranchia). Vom Eismeer bis Kapverden und Mittelmeer: I-VIII, 1-273. Stuttgart.
- , 1969. Die europäischen Meeresmuscheln (Bivalvia). Vom Eismeer bis Kapverden, Mittelmeer und Schwarzes Meer: I-XIII, 1-256. Stuttgart.
- , 1972. Die europäischen Meeresschnecken (Opisthobranchia mit Pyramidellidae; Rissoacea). Vom Eismeer bis Kapverden, Mittelmeer und Schwarzes Meer: I-XIII, 1-327. Stuttgart.

Voor wat betreft de niet-mariene mollusken van Ameland raadplegen men:

BENTHEM JUTTING, W.S.S. VAN, 1956. Land- en zoetwatermollusken van Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog. — *Basteria* 20: 41-61.

BUTOT, L.J.M., 1963. De molluskenfauna van Ameland. — *Basteria* 27: 69-83.

SUMMARY

The present paper is a first checklist of the marine molluscs of the island of Ameland in the Wadden Sea off the northwest coast of the province of Friesland, the Netherlands. Apart from reporting upon his own material, the author has checked through the literature for relevant data. The list on pp.65-68 enumerates a total of 100 species; a number of these are known to live on or near the coast of the island, while others have been washed up on the beaches and may have been transported over various distances. The vertical columns nos. 1-12 refer to various field trips and literature data covering the period 1935-1972. Forty-one species have been marked with an asterisk denoting a certain continuity as regards their occurrence on the coasts of the island. Early data on the marine shells of Ameland are almost non-existent; a number of more general and faunistic publications do not specifically mention Ameland and the writer has felt that indications such as "common along the whole coast" do not merit consideration as regards occurrence on the beaches of the island. The nomenclature of Nordsieck (1968, 1969, 1972) has been followed throughout.